

N:o 271.

Af herr **K. A. Staaff**, i anledning af Kungl. Maj:ts proposition med förslag till strafflag för krigsmakten m. m.

Med anledning af Kungl. Maj:ts proposition n:o 67 med förslag till strafflag för krigsmakten m. m. tillåter jag mig väcka följande motion.

1 § 3:o.

Den kungl. propositionen afviker från kommittéförslaget därutinnan, att enligt propositionen värnpliktige alltid, därest de uppträda i militär tjänstedräkt, skola hänföras till krigsmän, medan åter kommittéförslaget begränsar detta förhållande till att gälla under tjugofyra timmar, innan de värnpliktige med anledning af förestående tjänstgöring skola ställas under militärbefäl och under lika lång tid sedan de efter avslutad tjänstgöring upphört att stå under sådant befäl.

Efter min tanke är kommittéförslaget i denna punkt att föredraga framför den kungl. propositionen. Det är redan i viss mån betänkligt att föreskrifva krigslagarnas tillämpning å värnpliktige vid en tidpunkt, då det öfvervägande antalet af dem naturligtvis saknar all kännedom om dessa lagars innehåll. Men med hänsyn till de praktiska fördelar, som stå att vinna, må ju detta dock kunna godtagas. Att däremot gå så långt, att man icke ens begränsar förhållandet till en viss tidsperiod före värnpliktens början och efter dess slut, synes ingalunda tillrådligt. Med dessa perioder sålunda tilltagna, som skett i kommittéförslaget, afses naturligtvis, att den värnpliktige å ena sidan först då han står så omedelbart nära sin tjänstgöring, att han iklädt sig uniform just för detta ändamål, å andra sidan ej längre efter slutad tjänstgöring, än att han ännu kan antagas hafva uniformen kvar efter den, skall på grund af sin klädsel blifva underkastad krigslagarna. Att däremot, om en värnpliktig några år efter tjänst-

görlngens afslutande drager fram sin uniform ur garderoben och ikläder sig den t. ex. för någon teaterföreställning eller för annat ändamål, som ej har ringaste att göra med värnplikten, han skulle komma under krigslagen med de påföljder detta händelsevis — t. ex. vid någon tvist med en militär befälsperson — kunde medföra, synes uppenbart absurdt.

4 §.

Kommittéförslaget, som upptager de positiva ändamål, för hvilka krigsmakten skall vara ställd på krigsfot för att anses mobiliserad i krigslagarnas mening, synes vara vida att föredraga framför kungl. propositionen, enligt hvilken krigsmakten skulle vara att anse såsom mobiliserad »då den för annat ändamål än öfning ställes eller är ställd på krigsfot». Kommittéförslagets ordalag ansluta sig ordagrant till uttryckssättet i 74 § regeringsformen, där det bestämmes under hvilka förutsättningar Konungens rätt till rekvisitioner skall inträda. De reservanter vid 1893 års riksdag, som påyrkat en sådan lydelse af paragrafen, yttra i sin motive-ring: »Vi hafva yrkat, att 74 § borde så redigeras, att den tydligt uttryckte, att, om svenska folket genom sina representanter åtager sig den tunga börda, som i kraft af en rekvisitionslagstiftning kan åläggas det, och i Kungl. Maj:ts hand öfverlämnar en högst betydande, ny maktbefogenhet, detta sker uteslutande i afsikt att skydda neutraliteten, om den vid krig mellan andra makter skulle hotas, och afvärja ett angrepp, men icke för att underlätta en politik, som kan leda därtill, att riket af annan anledning invecklas i krig.»

Mig synes, att enahanda synpunkter kunna och böra gälla, när det gäller öfvergången från vanliga krigslagsbestämmelser till de extraordina- nära, som i vissa fall skulle inträda för mobiliserad afdelning.

33 §. 2 mom.

På de af justitiekanslern E. Sjöberg i hans reservation till kommittéförslaget anförda skäl förmenar jag, att den ändring i nu gällande lag, som kommitténs majoritet förordat och som den kungl. propositionen jämnväl upptager, saknar fog. Enligt denna ändring skulle en officer eller underofficer, som för försummelse vid fartygs manövrering eller navigering anses förfallen till flera månaders fängelse, vara befriad från skyldighet att ersätta kronan den genom försummelsen uppkomna skadan. Nuvarande lag befriar honom från skadestånd allenast då hans fel är så lindrigt, att det anses kunna försonas med disciplinstraff.

73 §.

Kommittén hade föreslagit, att ur §:en skulle utgå orden »om otilräckligheten af lön, beklädnad eller underhåll». Den kungl. propositionen återupptager ur nuvarande lagen dessa ord. I statsrådets yttrande motiveras detta med tre skäl: 1:o) att då detta exempel är upptaget i nu gällande lag, en uteslutning däraf måste förefalla betänkelig, 2:o) att om krigsfolk finge hålla sammankomster för öfverläggning om ifrågavarande ämnen, denna rättighet kunde komma att missbrukas för befrämjande af syften af annan art, samt 3:o) att om anledning vore till klagomål beträffande lön, beklädnad eller underhåll, utvägar dessutom icke saknades för de missnöjda att gifva sina klagomål tillkänna och uti tilläfventyrs befintliga missförhållanden vinna rättelse utan att härför erfordrades hållande af sammankomster för rådpläging i frågan.

Det första skälet är synnerligen svagt, då konsekvenserna af den däri uttryckta mening ju skulle blifva, att huru i och för sig berättigad en lagändring än vore, skulle den likväl i vissa fall ej kunna någonsin företagas, emedan själfva ändrandet vore betänkligt. Lika ohållbart är det andra skälet. Om en befogad frihet ej skall medgifvas, därför att det ej är »otänkbart», att den kan missbrukas, huru mycken frihet skulle då existera? Hvad det tredje skälet angår, visar erfarenheten, att för dem, som befinna sig i en svagare ställning, samråd till vidtagande af lämpliga åtgärder för denna ställnings förbättrande är ett ofta ovillkorligen nödvändigt medel för att vinna något. De facto torde nog sådana sammankomster för inbördes rådpläging om framställningar rörande bättre aflöning o. s. v. under nu rådande lag vara ganska vanliga — hvilket i förbigående sagdt bort visa, att rättigheten i fråga icke är så »betydelselös», som i statsrådsyttrandet förmenas. Kan det vara riktigt och ändamålsenligt, att sådana till intet ondt syftande rådplägingar måste ske på sidan om lagen och, om det faller en befälhafvare in, skulle kunna föranleda straff för deltagarne? Kan det finnas fog för att, medan alla civila tjänstemän utan något hinder kunna hålla sammankomster i sådant syfte, skola t. ex. underofficerarne vara lagligen förhindrade att göra det? Jag kan ej finna detta.

Fastmera synes det mig, som om kommittéförslaget borde utvidgas genom borttagande jämväl af uttrycket »om förmans förhållande eller åtgärder». Ty om en förman visar sig gång på gång illa behandla sin trupp, kan det väl ej vara något orätt eller farligt i att manskapet på en fristund samlas och samråder om rätta sättet att däri vinna ändring.

83 §.

Om en öfverordnad genom missbruk af sin myndighet eller eljes genom otillbörligt eller ovärdigt beteende retat underordnad till sådan gärning, hvarom i 80, 81 eller 82 §§ förmäles, synes det föga riktigt att medgifva straffets nedsättande men ej under några förhållanden dess bortfallande. Sådant kan förmannens beteende hafva varit, att det öfverstiger all vanlig mänsklig själfbehärskning att emottaga det med fullständig undergifvenhet. Men för sådana undantagsfall bör man ock kunna medgifva strafffrihet.

90 §.

Kommittéförslaget synes vara att vida föredraga framför den kungl. propositionen. Det är ej för hårdt, att officer eller underofficer, som en gång blifvit straffad för våld eller annan misshandel å underordnad krigsman i eller för dennes ämbete eller tjänst, kan dömas till afsättning, om han ånyo begår sådant brott och pröfvas hafva genom sitt förfarande förspilt den aktning och tillit, som bör tillkomma hans befälsställning. Miss-handel å underordnad har inom den svenska armén förekommit i långt större utsträckning än allmänheten haft aning om. Men den bör och måste hindras.

97 §.

Detta lagrum var inom kommittén föremål för vidlyftig öfverläggning och man var ganska allmänt ense därom, att en bestämmelse af så mångtydig och sväfvande natur för sin tillämpning borde förutsätta domstols pröfning, ja detta betraktades från flera håll såsom ett gifvet villkor för att bestämmelserna skulle få kvarstå.

Bland de ämnen strafflagen för krigsmakten behandlar framstår frågan om disciplinstraffens rätta ordnande såsom ett af de allra viktigaste. Men denna fråga har enligt min mening ingalunda erhållit en tillfredsställande lösning i den kungl. propositionen.

Denna uppfattning gäller för det första själfva straffen. I Riksdagens skrifvelse den 1 juni 1901 angående revision af krigslagarna ifrågasattes, huruvida sträng arrest borde bibehållas eller icke. Den för revi-

sionen tillsatta kommittén uttalade sig för bibehållande af detta slag af disciplinstraff, men väl att märka med en kraftig begränsning i fråga om dess användning. Detta straff, som efter kommitténs förslag endast skulle få begagnas såsom skärpning, skulle nämligen ej få i något fall åläggas annat än då synnerlig råhet, groft trots mot föreskrifven eller eljest gällande ordning eller inrotad vanart genom förbrytelsen ådagalagts och med hänsyn till af den skyldige förut utståndna bestraffningar för brott emot krigslagen eller hans uppförande i öfrigt det icke kunde antagas, att lindrigare straff skulle å honom öfva tillbörlig verkan. Samma begränsning skulle gälla i fråga om användande af hårdt nattläger såsom skärpning. Nuvarande chefen för generalstaben uttalade sig emellertid såsom ledamot af kommittén för fullständigt afskaffande af den stränga arresten. Häri instämde två af kommitténs civila ledamöter, bland dem undertecknad. Bland myndigheter, som afgifvit yttranden öfver förslagen, hafva en arméfördelningschef och en regementschef anslutit sig till samma åsikt. Öfriga militära myndigheter, hvilka yttrat sig öfver förslagen, samt krigshofrätten hafva däremot ansett nödvändigt att bebehålla den stränga arresten.

I den kungl. propositionen bibehålles den stränga arresten, dock icke såsom särskild straffart utan såsom straffskärpning. Såsom förutsättningar för åläggande af denna skärpning har allenast upptagits, att med hänsyn till af den straffskyldige förut utståndna bestraffningar för brott mot strafflagen för krigsmakten eller omständigheterna i öfrigt det icke finnes antagligt, att vaktarrest, verkställd i vanlig ordning, skulle å honom öfva tillbörlig verkan. Äfven blott en dags vaktarrest skulle enligt förslaget kunna skäras genom mörkt enrum likasom enligt nuvarande lag sträng arrest kan på samma tid åläggas.

Efter min mening har genom den kungl. propositionens bestämmelser om den stränga arrestens användning icke någonting vunnits. Allt blir vid det gamla, d. v. s. hvarje regementschef kan ungefär efter godtycke använda den stränga arresten, i hvilken utsträckning han behagar. Ty det är ju tydligt, att då sträng arrest får användas så snart det »med hänsyn till omständigheterna» icke finnes antagligt, att vanlig vaktarrest skulle öfva tillbörlig verkan å den som begått en förseelse, så lär det i de allra flesta fall vara omöjligt att ställa en befälhafvare tillrätta, som i obehörig utsträckning ålägger denna straffskärpning. »Omständigheterna» är nämligen ett så obestänbart, så tänjbart begrepp, att det subjektiva godtycket där kan finna nästan obegränsadt spelrum. Kommitténs förslag innehöll åtminstone verkligt objektiva grunder, så att en befälhafvare måste i händelse han ålagt sträng arrest kunna påvisa någon af dessa grunder för att själf undgå ansvar.

Hvilket skäl har då Kungl. Maj:t haft att mot kommitténs åsikt förorda den stränga arrestens bibehållande i den form som skett? Såvidt jag af statsrådsprotokollet kunnat finna allenast ett enda. Detta skulle vara, att genom den af kommittén föreslagna begränsningen straffet skulle erhålla en strängare karaktär än som därmed torde åsyftats och blifva nära nog vanärande.

Lämnande därhän för närvarande hvilken betydelse som må tillmätas detta skäl, tillåter jag mig framhålla, att Kungl. Maj:t efter min tanke, då det ansågs betydande, icke borde hafva återgått till det gamla utan fasthellre tagit steget fullt ut och föreslagit upphäfvandet af all straffskärpning. Vål hafva i vår allmänna lagstiftning införts vissa straffskärpningar för undantagsfall, men detta synes knappast behöfva leda till att upptaga sådana jämväl såsom disciplinstraff, hvilka ju afse jämförelsevis ringa förseelser, under det att den allmänna lagstiftningen förbehållit skärpningarna för svåra förbrytelser.

Efter min åsikt vore det alltså i alla afseenden fördelaktigast, om all straffskärpning helt och hållet finge utgå.

Riksdagen ifrågasatte i sin skrifvelse af 1901, huruvida icke till vinnande af större garanti för den lagenliga behandlingen af disciplinmålen i afgörandet af dylika mål borde jämte vederbörande befälhafvare deltaga en rättsbildad person med domareansvar för därvid meddelade beslut, därest han icke reserverat sig.

Kommittén fann sig icke böra tillstyrka en sådan anordning och har den icke heller förordats i propositionen. De af kommittén anförda skälen voro följande.

1. På grund af sakens natur måste befälhafvaren vara den, som bure ansvaret för krigslydnadens och ordningens upprätthållande inom truppen. Det syntes då ock vara riktigast, att äfven ansvaret för det sätt, hvarpå de disciplinära bestraffningar, hvilkas åläggande utan rannsaking och dom lagen tillstädjer, blifva använda, odeladt hvilade på honom.

2. Det ojämförligt stora flertalet af de mål, hvilka enligt kommitténs förslag, likasom enligt gällande lag, kunde ifrågakomma till befälhafvarens afgörande i form af disciplinmål, vore till sin beskaffenhet synnerligen enkla och ingalunda sådana, att de för sitt lagenliga bedömande och afgörande kunde anses fordra särskilda juridiska insikter. Gifvet vore visserligen att äfven i de enklaste fall bestämmande af straffets art och mått alltid måste öfverlåtas åt den myndighet, som hade att utöfva bestraffningsrätten,

men detta vore en sida af saken, som befälhafvaren med den kannedom han äger om sina underlydande, i de flesta fall borde kunna bedöma lika bra om ej bättre än andra. En sådan behandling af disciplinmålen skulle därför vara en för den stora massan af fall fullkomligt onödig apparat, som endast skulle verka tyngande, utan motsvarande nytta.

3. Den ifrågasatta anordningen skulle icke, utan att ändamålet med den disciplinära bestraffningsrätten skulle blifva mer eller mindre förfe-
ladt, kunna under alla förhållanden genomföras. Detta skulle nämligen förutsätta, att den lagfarne ämbetsman, som jämte befälhafvaren skulle delta i handläggningen af målet, alltid funnes tillgänglig å den plats, där den disciplinära bestraffningsrättens utöfning kunde ifrågakomma. Men detta skulle tydligen icke utan alltför stora uppoffringar från det allmännas sida kunna förverkligas. Såsom exempel på de svårigheter som skulle uppkomma nämner kommittén, att lagfaren person i regel icke kan påräknas åtfölja fartyg på sjötåg. Vid mångfaldiga tillfällen i fält skulle stora stundom öfverstigliga svårigheter möta. Äfven eljes kunde det icke gärna gå för sig att på hvarje ort, där någon del af krigsmakten funnes förlagd eller eljest hade sin tjänstgöring, för ändamålet anställa särskild lagfaren ämbetsman. Detta kunde särskildt ej gå för sig där, utan att något större truppförband funnes på platsen, en fristående skola eller kommendering eller allenast ett detachement hade sin förlägnings-
ort. Skulle äfven i dylika fall vederbörande befälhafvare vara pliktig att i disciplinmål inhämta yttrande af en lagfaren ämbetsman, som icke funnes å platsen tillgänglig, blefve detta uppenbarligen i många fall ytterst otjänligt.

4. Icke heller syntes det förenligt med befälhafvarens ställning och nödiga auktoritet att förbjuda honom att inför samlad trupp eller eljest då en ringare förseelse försigginge inför hans ögon, utan att först höra annan person, ålägga en disciplinär bestraffning.

Kommittén fann dessa skäl tillräckliga för att ådagalägga, att den ifrågasatta ordningen för handläggningen af disciplinmål i hvarje fall svår-
ligen skulle kunna genomföras, utan att man nödgades göra en mängd delvis mycket omfattande undantag, hvarigenom värdet af hela anord-
ningen skulle i hög grad förringas.

Att med insikt om nödvändigheten af alla dessa undantag ändock föreskrifva, att det omförmälda förfarandet, då så lämpligen kunde ske, skulle iakttagas, ansåg kommittén icke heller vara att anbefalla. Före-
skrefves detta sådan regel, vore det att befara, att befälhafvarnes myndig-
het i andra fall, då förfarandet icke kunde iakttagas, skulle mista en del af den auktoritet, som borde tillkomma densamma. Utan tvifvel skulle det ock framstå såsom en oegentlighet om, såsom sannolikt vore, före-

skriften i regel blefve tillämplig endast å de högre befälhafvarne, hvilka ju i allmänhet ha sin expedition å platser, där ett eller flera truppförband funnes förlagda och ett juridiskt biträde kunde antagas vara anställdt, men däremot i allmänhet blefve utan betydelse i fråga om lägre befälhafvare för mindre kommenderingar å andra orter eller på sjön, oaktadt just de yngre, mindre erfarna befälhafvarne måste anses företrädesvis vara i behof af den juridiska rådgifvarens stöd eller kontroll.

Hela detta resonemang synes mig alldeles ohållbart. Med afseende på det första skälet behöfver blott anmärkas, att befälhafvarens befogenhet att ålägga disciplinstraff ju skulle bibehållas odelad hos honom, Hvad han i sådant hänseende bestämmer, det skall ju gälla. Hans »ansvar för krigslydnaden och ordningens upprätthållande» blir således alldeles det samma som förut. Skillnaden blir blott den, att jämväl en annan, hans juridiska rådgifvare, blir ansvarig, därest han underlåtit reservera sig mot en felaktig åtgärd af befälhafvaren.

Det andra skälet är lika litet bindande. Det är för det första ingalunda så visst, att det ojämförligt stora flertalet af disciplinmål äro så enkla, att ingen rådgifvare behöfves. Att de kunna bedömas påfallande olika är klart redan däraf, att vid olika regementen bedömandet af enahanda mål ofta nog är mycket växlande. Det är vidare ett faktum, att befälhafvare bedömt till utseendet ganska enkla mål alldeles felaktigt.

Hvad angår kommitténs tredje skäl får man efter min tanke icke låta det bästa vara till den grad fiende till det goda i detta fall, att man låter de jämförelsevis obetydande fall, då regeln icke skulle kunna tillämpas, blifva till hinder för uppsättande af själfva regeln. Om reformen genomföres, blifver den ock effektiv i fråga om det alldeles öfvervägande antalet fall.

Kommitténs fjärde skäl är enligt den kungl. propositionen icke längre tillämpligt, enär i densamma föreslagits upphäfvande af befälhafvares rätt att ålägga disciplinstraff på stående fot.

Hvad slutligen angår kommitténs ordande om de konsekvenser, som skulle uppstå i händelse man likväl beslöte sig för att genomföra reformen, där den kunde genomföras, det vill i korthet säga hufvudsakligen vid alla regementsförläggningar och flottstationerna, så torde dessa utan vidare kunna betraktas såsom ren konstruktion. En befälhafvare, som icke kan hafva tillgång till rådgifvare, måste fortfarande döma ensam, såsom kommittén ansett lämpligt, att *alla* med disciplinär straffrätt utrustade befälhafvare skola göra — det är hela saken.

Den synnerligen stora betydelsen af den reform, som här är ifråga, kan icke förnekas. Den innebär i korthet sagdt, att en sakkunskap i rätts-

ligt hänseende och ett supplementärt domareansvar skulle ställas bredvid befälhafvarens militära sakkunskap och militära ansvar. Den gör disciplinbestraffning till hvad den efter min mening bör vara: en till sin karaktär rättslig åtgärd om ock med ett af nödvändigheten föreskrifvet ytterst summariskt förfarande. Jag måste därför i allo vidhålla önskvärdheten af denna verkligt stora förbättring.

Emellertid kan en dylik reform icke genomföras annat än i sammanhang med den militära rättegångsreformen och under förutsättning att i denna upptages kommitténs förslag om tillsättande af krigsfiskaler, hvilka då skulle kunna erhålla jämväl nu ifrågavarande uppgift. Att öfverlämna den åt auditörerna är af lätt insedda skäl alls icke lämpligt.

Jag måste för den skull begränsa mig till att hemställa om en skrifvelse i saken, men anser att kamrarnas sammanstämmande beslut om aflåtande af dylik skrifvelse bör göras till förutsättning för strafflagens antagande.

På grund af hvad jag sålunda anført, tillåter jag mig vördsamt hemställa:

1:o) att Riksdagen under förutsättning af Riksdagens bifall till yrkandet under 2:o) här nedan måtte antaga Kungl. Maj:ts proposition till ny strafflag för krigsmakten, dock med de modifikationer,

att lydelsen af 1 § 3:o, 4 §, 90 och 97 §§ ändras till likhet med hvad krigslagskommitténs förslag innehåller;

att straffskärpning vid disciplinstraff bortfaller och följaktligen de §§, som innehålla föreskrifter om sådan skärpning eller verkställigheten däraf omarbetas;

att 33 § 2 mom. förändras till likhet med motsvarande bestämmelse i nuvarande lag;

att 73 § ändras så till vida, att uttrycken »förmans förhållande eller åtgärder» samt »lön, beklädnad eller underhåll» utgå;

att 83 § ändras sålunda att efter orden »följa bort» tilläggas orden »eller helt och hållet bortfalla».

2:o) att Riksdagen måtte i skrifvelse till Kungl. Maj:t anhålla, det tacktes Kungl. Maj:t i samband med framläggande för nästa års Riksdag af förslag till ny rättegångsordning för krigsmakten jämväl framlägga förslag till sådana bestämmelser angående den disciplinära bestraffningsrätten, att denna bestraffningsrätt,

då så ske kan, skall utöfvas af vederbörande befälhafvare i samråd med rättsbildad person, hvilken, därest han icke reserverat sig mot befälhafvarens beslut, är underkastad domareansvar för detsamma.

Stockholm den 21 mars 1908.

Karl Staaff.
